

Мінцис Ю. Б.,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ДЕМІНУТИВНІСТЬ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ: СЕМАНТИКО-МОРФОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ (на матеріалі сучасної англійської мови)

У статті узагальнюються існуючі у сучасній лінгвістиці дослідження різних аспектів демінутивності та розглядаються характерні ознаки цього мовного явища.

Ключові слова: демінутивність, демінутив, емоційно-оцінний, когнітивний, прагматичний

В статье обобщаются существующие в современном языкознании исследования различных аспектов деминутивности и рассматриваются характерные признаки этого языкового явления.

Ключевые слова: деминутивность, деминутив, эмоционально-оценочный, когнитивный, прагматический

The article generalizes investigations of various aspects of diminutivity existing in modern linguistics and considers the characteristic features of this linguistic phenomenon.

Key words: diminutivity, diminutive, emotive-assessive, cognitive, pragmatic

Дослідження явища демінутивності має довгу історію, початок якій дали наукові розвідки ще у 30-х роках XIX століття (Lewis, Coleridge, Koch, Mirisch, Kassel). З кінця XX століття почали з'являтися більш як сотня наукових праць, в яких розглядалося явище демінутивності у різних аспектах (Haas, Долозова, Кузьменкова).

Мета пропонованої статті, розглянути характерні риси демінутивності як мовного явища, передбачає вирішення таких **завдань**: узагальнити існуючі у сучасному мовознавстві дослідження різних аспектів демінутивності та проаналізувати емоційно-оцінні особливості демінутивів із значенням “зменшуваності”, а не “малості”.

Демінутиви досліджувались у діахронічному, історичному чи діалектному аспектах, при цьому аналіз проводився окремого демінутивного суфікса (Шаховський, Taru Nurmi) або способів творення демінутивів в окремій мові (українській – Степанов, Хомечко, Derkacz-Padiasek; німецькій – Polzin; англійській – Schneider; іспанській – Mogero). Найтрадиційнішим аспектом дослідження демінутивів є стилістичний, який передбачає вивчення цих одиниць у певному літературному жанрі або визначеному літературному періоді (Ісакова).

Цікавими є також розвідки у галузі перекладу демінутивів з однієї на іншу мову, особливо за умови різних способів їх творення (Антонюк, Oittinen). Більшість праць розглядають зазвичай проблеми морфології та семантики демінутивів (Goddard, Помірко), хоча прагматика демінутивів все більше починає приваблювати увагу науковців (Volek, Dressler, Шедогубова, Резниченко).

Глибокий аналіз демінутивів був здійснений науковцями В. Дресслером та Л. Мерліні-Барбаресі [6], які розглядали демінутивність з позицій морфосемантики та морфопрагматики, при цьому фактично надаючи пріоритет прагматиці над семантикою, що було надзвичайно прогресивно, оскільки до того часу демінутиви розглядалися як одиниці із домінантним значенням зменшуваності.

Найчастіше предметом інтересу вивчення демінутивів ставали португальська, іспанська, італійська, румунська, латинська, німецька, польська та російська мови, хоча загалом було досліджено більше п'ятдесяти мов, включаючи такі екзотичні як суахілі.

Демінутиви у англійській мові досліджувались науковцями Р.Г. Зятковською, А.О. Буряковською, Л.Ю. Резниченко, С.Ш. Ісаковою, Л.К. Красногорцевим, В.І. Шаховським, К. Шайдером.

На відміну від британського варіанту англійської мови, існування демінутивних форм у її діалектній формі – австралійському варіанті англійської мови, не викликає сумнівів. Надзвичайну продуктивність має суфікс *-y/ie*: *^dAussie (Australian), ^dmossie (mosquito), ^dcossies (swimming costume), ^dsalties and freshies (saltwater and freshwater crocodiles)*. У австралійському варіанті англійської мови такі демінутивні форми означають дружні та прихильні відносини, солідарність, фамільярність тощо. А також вони можуть слугувати для зменшення серйозності та важливості того, про що говориться.

Існує три основних теорії про розвиток семантики демінутивності. Перша теорія [4] стверджує існування “загальногерманських суфіксів суб'єктивної оцінки” і визнає історично закладену тенденцію до зменшеності у всіх германських мовах. Інша теорія (Ф. Вреде) вказує, що демінутивність не характерна для германської мовної групи і її присутність у англійській мові обумовлена виключно впливом запозичень з інших мов. Проте О.О. Буряковская робить висновок, що семантика демінутивів в англійській мові має германське походження, проте її розвиток відбувається під впливом тісних контактів з різними лінгвокультурами [2, с. 29-30].

Найпершими демінутивними дериватами були власні імена, утворені відсіканням початкової (*Alfred – ^dFred, Elisabeth – ^dBeth*), кінцевої (*Alexander – ^dAlex, Benedict – ^dBen*) частини імені або початкової та кінцевої разом (*Adelaide – ^dDella, Elisabeth – ^dLis*). Серед запозичених демінутивних суфіксів можна назвати *-ine, -ette, -otte* (з французької мови), *-y, -ee, -ie, -ey* (з шотландського діалекту), також відбувається процес активного запозичення з італійської та іспанської мов. В свою чергу, в XIX-XX століттях спостерігалось запозичення демінутивних лексем у американський варіант англійської мови.

Загалом, термін “демінутив” походить від англійського слова “diminutive”, який у свою чергу прийшов від латинського терміна “diminutivus”, що означає “зменшений”. У сучасній лінгвістиці побутує два термінологічні варіанти “зменшуваність” та “демінутивність”, перший з яких більш характерний для радянської лінгвістики, а другий носить міжнародний характер. У дослідженні вважаємо ці терміни взаємозамінними,

використовуючи їх як синоніми. У лінгвістичному аспекті, демінутивність (зменшувальність) розглядається у двох площинах: семантичній (поняття зменшувальності із різними емоційними відтінками) та граматичній (що містить у своїй структурі афікс (суфікс) із значенням зменшувальності).

Демінутивність (*diminutivity*) означає “узагальнене значення малого об’єму, розміру тощо, зазвичай виражене через зменшувальні афікси і супроводжуване різноманітним емоційним забарвленням – лагідності, приниження” [1, с. 37]. Словник лінгвістичних термінів за редакцією О. Ахманової диференціює зменшувально-пестливе (*diminutive-hypocoristic*) та зменшувально-зневажливе (*diminutive-pejorative*) значення. Перше трактується як таке, що “надає значення малого об’єму, розміру тощо, супроводжуване експресивним забарвленням нижніх почуттів до чогось маленького та милого”. Останнє розуміють як “таке, що надає значення зменшувальності, супроводжуване пейоративним емоційним забарвленням” [1, с. 37].

Демінутив може трактуватися як “результат процесу словотвору, під час якого відбувається зміна форми слова для вираження значення “малості”, “молодості”, “дружніх відносин”, “прихильності” [9, с. 54-55]. К. Шнайдер вважає демінутивами “слова, що означають зменшеність та можливо також виражають відношення” [8, с. 4]. Демінутивність – узагальнене значення певної зменшеної величини предмета або ступеня, виражене з допомогою різнорівневих мовних засобів (від лексеми до словосполучення), які супроводжуються експресивними або емоційними/оцінними відтінками, або тими та іншими одночасно [5, с. 22]. Таким чином, об’єктивне значення демінутивності – зменшення розміру – нерозривно пов’язане із вираженням суб’єктивної оцінки, яка варіюється від лагідності, прихильності, дружніх відносин до зневаги та навіть приниження.

Більшість науковців асоціюють афікси із основним способом формування значення зменшувальності. Хоча афіксальний спосіб вважається пріоритетним у процесі утворення демінутивів, для прикладу, в російській чи італійській мовах, англійська мова, маючи аналітичний спосіб творення, зазвичай продукує демінутиви за допомогою додавання окремого лексичного засобу із значенням зменшувальності. У лінгвістичних розвідках поняття “малості” та “зменшеності” часом синонімізуються. Насправді, “малість” варто розуміти як інгерентне значення лексеми, в той час як “зменшувальність” – набуває, внаслідок словотвірних процесів. На основі цього, вважаємо доцільним, диференціювати семантичні та морфологічні демінутиви. Демінутиви першої групи виражають інгерентне значення малості: *city* – ^d*town*, *mountain* – ^d*hill* тощо. Демінутиви другої групи отримали своє демінутивне значення “зменшеності” “ззовні” в результаті певних словотвірних операцій: *dog* – ^d*doggie*, *pig* – ^d*piglet*, *pig* – ^d*little pig*.

Значення “зменшеності” передбачає, що існує прототип, який відповідає нормі. Цей прототип береться за еталон при порівнянні двох об’єктів, і на основі цього один з них визначається як такий, що має “зменшений” розмір, об’єм тощо. У такому трактуванні лексема *hill*, яка має інгерентне значення малості, може слугувати еталоном для морфологічного демінутива ^d*little hill*. Предмет нашого наукового інтересу становлять безпосередньо демінутиви із значенням “зменшувальності”, а не “малості”. А отже, у дослідженні лексема *hill* розглядається виключно як прототип демінутива ^d*little hill*.

У пропонованій статті під демінутивністю розуміємо узагальнене значення зменшеності об’єктивних характеристик об’єкта, внаслідок чого воно отримує додаткову емоційність. І відповідно, демінутив є мовним засобом, що виражає об’єктивну зменшеність та додаткові емоційні відтінки значення.

Зустрічаючись на всіх рівнях мови (морфологічному, лексичному, словотвірному та синтаксичному), демінутивність знаходить своє відображення у різних частинах мови. Прототипними демінутивами є, зазвичай, складені іменники, що утворились від іменників внаслідок суфіксації (*dog* – ^d*doggie*, *house* – ^d*housie*). Інколи, демінутиви можуть бути утворені на основі інших частин мови, для прикладу, прикметників (*yellow* – ^d*yellowish*), які вказують на ослаблення ознаки чи якості. Зазвичай, у процесі утворення демінутивів частина мови залишається незмінною, хоча трапляється, що іменникові демінутиви утворюються із прикметникових основ (*sweet* – ^d*sweetie*). Усі демінутиви утворені таким способом називають живих істот, зазвичай людей, при цьому прикметникова база виражає характерну рису, а утворений демінутив називає носія цієї риси.

Деякі вчені вважають суфікс –*let* виключно демінутивним суфіксом, який виражає тільки зменшувальність, в той час як –*ie/y* – гіпокористичним, який виражає тільки прихильність: *Billy*, *Willy*, *Sally* [7, с. 1584]. Через неможливість утворювати демінутивні форми систематично, часто гіпокористики створюються аналітичним способом за допомогою лексем *sweetie*, *honey*, *sweet pea*, *pumpkin*, *baby* тощо: *Jane baby*.

У стилістичному трактуванні демінутивне значення, попри нормативне та елативне значення, входить до шкали градуальності якісної ознаки. Стилiстична градуальність характеризує “співвідношення даного ступеня виявлення ознаки з її нормальним ступенем виявлення” [3, с. 93]. Елатив виражає високу ступінь ознаки, а демінутив оцінюється як ступінь виявлення ознаки нижче норми (^d*half full*, ^d*scantily populated*, ^d*poorly lighted*).

Таким чином, під демінутивністю розуміємо узагальнене значення зменшеності об’єктивних характеристик об’єкта, внаслідок чого воно отримує додаткову емоційність. Значення зменшеності не є інгерентним, а таким, що було отримане “ззовні” в результаті певних словотвірних процесів. Лексема визнається демінутивною після порівняння її із прототипом, що відповідає певній нормі та еталонному значенню. Об’єктивне значення зменшеності передусім стосується вираження об’єму та розміру об’єктів. Вираження суб’єктивної оцінки демінутивами варіюється від лагідності, прихильності, дружніх відносин до зневаги та навіть приниження. Результати дослідження можуть бути застосовані у викладанні курсів лексикології, загального та порівняльного мовознавства. У перспективі видається доречним розглянути функції демінутивів у художній прозі.

Література:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.

2. Буряковская А. А. Диминутивность в английской языковой картине мира : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Буряковская Анна Александровна – Тула., 2008. – 153 с.
3. Зубайраева М. У. Интенсивность выражения качества в английском и чеченском языках / Вестник Ставропольского государственного университета. Серия "Филологические науки". – 54/2008. – С. 90-95.
4. Кубрякова Е. С. Именное словообразование в германских языках / Е. С. Кубрякова // Сравнительная грамматика германских языков. – Т. 3. – М., 1963. – С. 39-131 с.
5. Резниченко Л. Ю. Прагматика диминутивности в английском и немецком языках : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Резниченко Лариса Юрьевна – Санкт-Петербург., 2000. – 176 с.
6. Dressler W. U. Morphopragmatics. Diminutives and Intensifiers in Italian, German and Other Languages. / Dressler U. Wolfgang, Merlini Barbaresi Lavinia. – Berlin, New York . – Mouton de Gruyter, 1994 – 682 p.
7. Quirk R. A comprehensive grammar of the English Language / Randolph Quirk, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik. – London ; New York : Longman Group, 1985. – 1779 p.
8. Schneider K.P. Diminutives in English / Klaus P. Schneider. – Niemeyer, 2003. – 254 p.
9. The Routledge Dictionary of English language Studies. – Routledge, 2007. – 211 p.